

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE**

**ŠKOLNÍ SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK Z POHLEDU PEDAGOGŮ
ZÁKLADNÍCH ŠKOL**

Bakalářská práce

Studijní program: Sociální práce

Autor: Petra Matyášová

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Skopal, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma „Školní sociální pracovník z pohledu pedagogů základních škol“ vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

V Přerově dne 17. 3. 2023

.....

Petra Matyášová

Chtěla bych vyjádřit své poděkování PhDr. Ondřeji Skopalovi, Ph.D., mému vedoucímu bakalářské práce, za jeho vedení, podporu a trpělivost, kterou projevil během mého psaní. Také chci poděkovat své rodině za jejich neustálou podporu a pochopení.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Petra Matyášová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Sociální práce
Obor obhajoby práce:	Sociální práce
Vedoucí práce:	PhDr. Ondřej Skopal, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Školní sociální pracovník z pohledu pedagogů základních škol
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce poukazuje na zásadní nedostatek českého školství v řešení sociálně patologických jevů na základních školách v České Republice. Práce se zaměřuje na problematiku školní sociální práce v České republice. Cílem bakalářské práce je zjistit u vybrané skupiny pedagogů základních škol názor na zavedení pozice školního sociálního pracovníka. V teoretické části jsou shrnuty pojmy jako základní škola, školská poradenská a preventivně výchovná zařízení nebo školní sociální práce. Metodologická část práce se zaměřuje na tři výzkumné ohledně názoru na pozici školního sociálního pracovníka. Při zjišťování byla použita kvalitativní strategie zkoumání, technika rozhovoru, jenž určila, jak je pozice školního sociálního pracovníka vnímána pedagogy na základních školách v České republice. Výsledkem empirického zkoumání je zjištění, že pozice školního sociálního pracovníka je mezi pedagogy vítána a potřebná.</p>
Klíčová slova:	Školní sociální pracovník, školní sociální práce, pedagog základní školy, názor pedagogů
Title of Thesis:	School social worker from the perspective of elementary school educators
Annotation:	<p>The bachelor thesis points to a fundamental deficiency of the Czech education system in dealing with socially pathological phenomena in primary schools in the Czech Republic. The thesis focuses on the issue of school social work in the Czech Republic. The aim of the thesis is to find out the opinion of teachers on the introduction of this position</p>

	<p>in the Czech education system. The theoretical part summarizes the concepts such as elementary school, school counselling and preventive educational institutions or school social work. The methodological part of the thesis focuses on three research questions regarding the opinion on the position of school social worker. A qualitative research strategy, the interview technique, was used to determine how the position of school social worker is perceived by primary school teachers in the Czech Republic. The empirical investigation resulted in the finding that the position of school social worker is welcomed and needed among educators.</p>
Keywords	School social worker, school social work, Primary school teacher, Opinions of teachers
Názvy příloh vázaných v práci:	Otázky k rozhovoru
Počet literatury a zdrojů:	44
Rozsah práce:	48 s. (70 308 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod.....	8
1 Systém základního vzdělávání	9
1.1 Základní škola a základní vzdělávání obecně	10
1.2 Školská poradenská a preventivně výchovná zařízení.....	14
1.3 Vliv prostředí na vznik sociálních problémů	16
2 Vymezení školní sociální práce	21
2.1 Definice školní sociální práce	21
2.2 Role sociálního pedagoga v inkluzivním vzdělávání	23
2.3 Sociální pedagog versus školní sociální pracovník a jejich legislativní vymezení.....	24
2.4 Činnost školního sociálního pracovníka.....	26
2.5 Školní sociální práce v zahraničí	28
2.6 Školní sociální práce v ČR.....	29
3 Metodologie.....	32
3.1 Cíl práce a výzkumné otázky	32
3.2 Technika sběru dat	33
3.3 Výběr výzkumného souboru a charakteristika komunikačních partnerů	33
3.4 Expertní rozhovor	34
3.5 Realizace výzkumu	37
3.5.1 Sběr dat a jejich analýza	38
4 Analýza rozhovorů	40
5 Diskuze.....	47

Závěr	51
Literatura a zdroje	52
Seznam tabulek	56
Seznam příloh.....	57
Přílohy	58

Úvod

České školství prochází v posledních letech velkou a žádanou změnou. Důraz se klade na socializační a výchovnou funkci školy, hlavní funkcí však zůstává vzdělávací činnost. Ve své bakalářské práci se zabývám tématem Školního sociálního pracovníka z pohledu pedagogů základních škol v České republice. Tato oblast sociální práce ve školách se u nás teprve začíná pomalu rozvíjet, zatímco v zahraničí se již dlouho považuje za prostředníka mezi školou a institucemi zodpovědnými za sociálně-právní ochranu dětí.

Důvodem pro zvolení tématu bakalářské práce je možnost získání nových a důležitých informací na zavedení této pozice do českého školství, a to od samotných pedagogů základních škol. Školní sociální pracovník má možnost zkvalitnit vzdělávání dětí, které se ocitnou v tíživé sociální situaci.

Pro zkoumání bylo nezbytné nejprve pochopit roli školního sociálního pracovníka. Při vyhledávání informací jsem zjistila, že tato pozice v zahraničních školách existuje již delší dobu, například ve Spojených státech má již dlouholetou historii. Otázkou je, proč v České republice tato pozice zatím není právně ukotvena, přestože o ni mají základní školy velký zájem.

Bakalářská práce popisuje dvě teoretické kapitoly. V první kapitole jsem definovala pojem „základní škola“ a popsala školní preventivní a výchovné zařízení. Zaměřila jsem se na to, jak prostředí ovlivňuje vznik sociálních problémů. V další kapitole pojednávám o školní sociální práci v České republice a v zahraničí.

Cílem empirické části této bakalářské práce je zjistit názor pedagogických pracovníků k zřízení této funkce na jejich základní škole a názor pracovníků, kteří s touto pozicí již mají zkušenost. Cílem je také

zjistit názor od sociálních pedagogů příslušných základních škol o povědomí pozice školního sociálního pracovníka.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Systém základního vzdělávání

Cílem této kapitoly je popsat systém a fungování základního vzdělávání na základních školách v České Republice, včetně poradenských pracovišť.

Systém vzdělávání řídí Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Zákon reguluje různé typy vzdělávání, jako je například předškolní, základní, střední nebo vyšší odborné vzdělávání, a určuje podmínky, za nichž se vzdělávání může uskutečňovat. Zákon také stanovuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a upřesňuje pravomoci orgánů státní správy a samosprávy v oblasti školství.

Vzdělávací systém je bezplatný, ale existují i soukromé školy, kde se platí školné.

Hlavním úkolem základního vzdělávání v České republice je poskytovat vzdělávání, které pomůže žákům a studentům získat kompetence nutné pro aktivní občanský, profesní a osobní život. Cílem je také snížit nespravedlnosti při přístupu ke kvalitnímu vzdělání a umožnit jim plně rozvinout svůj potenciál. Jedním z největších a stále zhoršujících se problémů, s nímž se český vzdělávací systém potýká, jsou výrazné

nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělání. Vysoká rozdílnost kvality školství mezi regiony a v rámci jednotlivých regionů, spolu s výraznou závislostí výsledků žáků na rodinném původu, znamenají, že úspěch ve vzdělávání a životní šance, které z něj vyplývají, jsou v značné míře ovlivněny místem a rodinou, ve které dítě vyrůstá. Nerovnosti v českém vzdělávání patří k nejhorším ve všech členských zemích dle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) (Veselý et al., 2019, s. 5).

1.1 Základní škola a základní vzdělávání obecně

Tato kapitola se zaměřuje na popis současného vzdělávacího systému v České republice, vysvětlení role učitele a představení celého týmu poradenských pracovníků, kteří pracují na základních školách. Další téma této kapitoly se zabývá školskými poradenskými zařízeními, na která se pedagogové základních škol mohou obrátit při řešení sociálně patologických jevů na svých základních školách.

V současné době se koncepce vzdělávání řídí Strategií vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+, která byla schválena usnesením vlády ČR ze dne 19. října 2020 č. 1062, o Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Strategie vzdělávací politiky stanovuje obecné cíle vzdělávací politiky. Naproti tomu bližší pravidla pro jednotlivé obory vzdělávání stanovuje rámcový vzdělávací program. Rámcový vzdělávací program je dokument, který stanovuje obecné požadavky na školní vzdělávací programy. Je určen pro všechny obory v základním a středním vzdělávání, stejně jako pro umělecké a jazykové vzdělávání v předškolním věku. Tyto dokumenty jsou pro všechny školy povinné a vydávají se pro každý obor samostatně. Pro jednotlivé obory je vydává zpravidla MŠMT. Stanoví mj. konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání

(§ 3 a § 4 školského zákona) (Mgr. Markéta Holečková, Národní koordinátorka pro uznávání odborných kvalifikací 2022, e-mail).

V *Pedagogickém slovníku* je dle Průchy, Walterové a Mareše (2009) základní škola jako prostředí, ve kterém dítě zahajuje svoji povinnou školní docházku. Obvykle ji začíná ve věku 6 let. Základní škola poskytuje dítěti základní všeobecné vzdělávání, jejím úkolem je také motivace k celoživotnímu učení, podporuje socializaci a osobnostní rozvoj dětí. Školský zákon uvádí, že hlavním cílem základní školy je vychovávat žáky k získání potřebných učebních strategií, tvořivého myšlení, schopnosti řešit přiměřené problémy, rozvíjet komunikační a spolupráci schopnosti, a především k výchově ohleduplnosti a tolerance k ostatním lidem.

Základní školu upravuje zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon. Veřejné základní školy bývají zřizovány obcemi nebo svazky obcí, ale v praxi existují i soukromé nebo církevní školy. Kromě toho může být základní škola vytvořena jako součást mateřské nebo střední školy. V situaci, kdy se jedná o základní školu pro děti s výjimečnými vzdělávacími potřebami, zřizovatelem může být kraj nebo Ministerstvo školství. (Eurydice, 2022).

Národní ústav pro vzdělávání (2022) označuje základní vzdělávání jako jedinou fázi školního vzdělávání, kterou musí absolvovat každé dítě v ČR. Tento proces se provádí ve školách základního a speciálního vzdělávání s cílem poskytnout dětem základy pro učení po celý život. V hierarchii pracovních funkcí na každé základní škole je nejvyšší pracovní pozicí ředitel. Školský zákon mu přiděluje odpovědnost za kvalitu odborného a pedagogického vzdělávání žáků a rozhodování o všech otázkách týkajících se poskytování vzdělání a dalších školních služeb. Tato pozice je klíčová pro správný chod školy a zajištění kvalitního vzdělávání pro žáky. Ředitel základní školy je jmenován a volen zřizovatelem školy po úspěšném absolvování výběrového řízení (podle zákona č. 561/2004 Sb.,

školský zákon). Výchovná a vzdělávací činnost na škole je zodpovědností učitele, který je známý jako pedagog.

Úplnou definici pojmu pedagog uvádí v § 2 zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve kterém je uvedeno, že za pedagoga je považován ten, „kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost, a to přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu“. Tento zákon dále v § 2 uvádí, že „pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb“. Přímou pedagogickou činnost mohou také vykonávat kromě pedagogů i další odborní pracovníci se vzděláním v oblasti pedagogiky, jako jsou například vychovatelé, speciální pedagogové, psychologové, trenéři, metodici prevence a vedoucí pedagogických pracovníků.

V České republice se dnes standardně setkáváme s působením školního poradenského pracovníka na základních školách. Hlavní roli v poradenských službách zastává výchovný poradce. Výchovným poradcem Matoušek (2016) označuje specialistu, který je součástí pedagogického sboru školy a jeho hlavním úkolem je pomáhat dětem při řešení výukových, vztahových a rodinných problémů. Jeho další náplní práce je zajišťování preventivních akcí týkajících se např. závislostí na návykových látkách, vlivu náboženských sekt.

Podle asociace výchovných poradců se výchovným poradcem může stát samotný pedagog. Dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících však musí splnit podmínku absolvování specializačního studia (vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků) –

výchovný poradce. Výchovný poradce se musí řídit etickým kodexem výchovných poradců (Asociace výchovných poradců, 2022).

Základní školy mohou mít v týmu i školního psychologa jako dalšího odborníka pro poradenskou pomoc., který je velmi užitečný a nezbytný při řešení výukových i výchovných potíží u dětí. Dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, je zařazen do systému pedagogických pracovníků. Školní psycholog však nemá pedagogický úvazek, tedy neprovádí výuku. Je nevhodné míchat pedagogickou funkci a psychologickou službu u dětí na škole, kde školní psycholog působí. Koncepce standardních činností školního psychologa je definována vyhláškou č. 72/2005 Sb. a její novelizací vyhláškou č. 116/2011 Sb. Tyto vyhlášky specifikují, jaké jsou role a povinnosti školních psychologů při poskytování poradenských služeb v rámci škol a dalších poradenských zařízení. Školní psycholog je v kontaktu s ředitelem (vedením) školy, pedagogickým sborem i učiteli jednotlivě, kolektivy tříd, jednotlivými dětmi a v neposlední řadě s rodiči žáků školy.

Hlavní oblasti práce školního psychologa zahrnují:

- Identifikace problému: je účastníkem při zápisu do 1. ročníku, další oblastí je odhalování specifických poruch učení u žáků ZŠ, nabízí individuální a skupinovou poradenskou pomoc pro žáky, rodiče i pedagogy, zajišťuje preventivní programy proti škodlivým návykům, konfliktům a jiným škodlivým jevům ve škole.
- Vzdělávací plánování a učení: semináře, plánování výuky pro první ročník, řízení poradenských služeb ve škole a vně školy.
- Plánování a koordinace opatření zaměřených na prevenci negativních sociálních jevů.
- Informační činnosti: poskytování a sdílení relevantních informací týkajících se sociálně patologických jevů.

- Součástí poradenské práce školního psychologa je identifikace rizikových faktorů, provádění orientačního vyšetření, spolupráce s dalšími odborníky a integrace žáků s specifickými poruchami chování do prostředí škol (Havlíková, 2018).

1.2 Školská poradenská a preventivně výchovná zařízení

Pro řešení sociálních, psychických a jiných potíží dětí v základních školách je nezbytná spolupráce mezi školou a poradenskými a preventivními službami školství.

V roce 2005 byla vydána vyhláška č. 72/2005 Sb., která se týká poskytování poradenských služeb ve školách a poradenských zařízeních. Tato vyhláška prošla novelou v roce 2011. Vyhláška v § 3 uvádí, že: „Školská poradenská zařízení poskytují poradenské služby prostřednictvím pedagogických pracovníků a sociálních pracovníků, jejichž činnost je stanovena v příloze č. 4 k této vyhlášce. Ředitel školského poradenského zařízení zajistí průběžné metodické vedení těchto pracovníků.“

V souladu s touto vyhláškou se mezi školská poradenská zařízení řadí pedagogicko-psychologická poradna (PPP) a speciálně pedagogické centrum (SPC). Podle této vyhlášky má hlavním účelem poradenských služeb být:

- a) Cílem je vytvořit prostředí, které podporuje zdravý fyzický i duševní vývoj žáků, jejich sociální rozvoj a rozvoj osobnosti, jak před zahájením vzdělávání, tak i během celého procesu vzdělávání.
- b) Poskytování nezbytných znalostí, dovedností a podpory pro studenty, aby se mohli úspěšně vzdělávat a rozvíjet své schopnosti a zájmy již před zahájením vzdělávacího procesu a během něj.
- c) Hlavním cílem poradenských služeb je zabránit a řešit problémy, které mohou mít výchovně-vzdělávací charakter a vést k rizikovému chování nebo sociálně patologickým jevům. Tato služba také pomáhá

podporovat motivaci studentů, aby dokázali překonávat problémy a dosáhli vysoké úrovně vzdělání.

- d) Vytvoření příznivých podmínek pro vzdělávání studentů, kteří se potýkají s omezeními v oblasti zdraví, sociálního znevýhodnění a dalšími faktory, které mohou negativně ovlivnit jejich vzdělávací proces.
- e) Zajišťovat vhodné prostředí pro vzdělávání žáků, kteří pocházejí z různých kultur nebo etnických skupin.
- f) Cílem je podporovat nadání a mimořádné nadání žáků prostřednictvím vhodných podmínek, forem a způsobů práce.
- g) Rozvoj znalostí a dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních.
- h) Cílem poradenských služeb je snižovat dopady zdravotního omezení, zdravotního a sociálního znevýhodnění a předcházet jeho vzniku (§ 2 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a poradenských zařízeních).

Střediska výchovné péče (SVP) se zaměřují na prevenci a řešení problémového chování u dětí. Tyto školní zařízení se snaží působit preventivně a odstraňovat příčiny těchto poruch. V současné době nejsou legislativně řazena ke školským poradenským zařízením, ale jejich činnost se vymezuje zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

Klienty Středisek výchovné péče (SVP) jsou děti, studenti a žáci, kteří mají vysoké riziko vývoje poruch chování, problémů s výchovou a sociálně negativního jednání. Tyto děti nejsou pod ochrannou nebo ústavní výchovou. Klienty SVP jsou od tří let až do ukončení přípravy na budoucí povolání.

Služby SVP:

- Jsou jak pro rodiče, tak pro školy.
- Preventivně výchovné.
- Poradenské.
- Diagnostické.
- Vzdělávací aktivity.
- Terapeutická činnost.

Typ služeb SVP:

- Služba ambulantního charakteru – je nabízena na základě požadavku od klienta nebo jeho rodičů, je zdarma.
- Služba pobytová – částečně je hrazena.
- Stacionární (celodenní) – je poskytnuta na základě ambulantního oddělení a je na žádost rodičů, zpravidla bývá na dva měsíce a probíhá jen ve dnech školního vyučování.

Služby SVP mohou být krátkodobé (ukončení do dvou měsíců) nebo dlouhodobě (služba trvá déle než dva měsíce).

Služby SVP poskytují odborníci v oboru pedagogiky, sociální práce a psychologie, včetně vychovatelů, asistentů pedagoga, speciálních pedagogů, etopedů a psychologů (Knotková et al., 2014).

1.3 Vliv prostředí na vznik sociálních problémů

Sociální problémy lze definovat jako neschopnost začlenit se do společnosti. Matoušek (2016) pod pojmem socializace označuje proces utváření osobnosti člověka. Tento proces spočívá v přijímání kultury a integraci jedince do společenských vztahů prostřednictvím vytváření vazeb s ostatními lidmi.

Proces socializace je dle Jandourka proces integrace člověka do společnosti. Rodiče a blízcí nejdříve naučí dítě komunikovat a jednoduchá slova, později se dítě učí sociálním návykům přes vzory rodičů, hry s vrstevníky a školu. Procesem socializace si dítě osvojuje normy, hodnoty, sociální role a další dovednosti. Tyto procesy se nazývají primární a sekundární socializace. Primární socializace probíhá prostřednictvím nejbližších, jako je rodina nebo přátelé, zatímco sekundární probíhá skrze instituce, jako jsou škola, zaměstnání a masové komunikační prostředky (Jandourek, 2003).

Socializace je proces, který trvá po celý život jedince, od narození až do smrti. Je to interakce mezi jedincem a prostředím. Zahrnuje osvojování hodnot a návyků podle sociálních norem. Může být plánována (jako vzdělávání, rodinná výchova), ale také může probíhat náhodně přes běžné činnosti (Školní pedagogika, 2021).

Matoušek et al. (2013) uvádí, že interakce mezi člověkem a prostředím je základem sociálního fungování. Prostředí působí na člověka formulováním očekávání, stanovováním sociálních rolí, určováním sociálních a kulturních norem a člověk je nucen na to reagovat. „Zdravé“, „bezproblémové“ jsou takové interakce, kdy mezi požadavky prostředí a člověkem panuje rovnováha (Matoušek et al., 2013).

Socializace a výchova se odehrávají v prostředí, které má různou kvalitu. Pokud prostředí není kvalitní, může vést k nežádoucímu chování a odchylkám od norem. Tuto situaci označujeme jako „deviantní socializaci“ (Kraus, 2014).

Socializace, pokud je pozitivní, formuje hodnoty, normy, chování a sociální role jedince podle jeho kulturního a společenského prostředí. Jedná se o neustálý proces, který ovlivňuje vývoj osobnosti, včetně osobní individuality a sociálních vztahů uvnitř společnosti. Je to proces integrace

jedince do společnosti, který vede ke změnám, při kterých se jedinec postupně vzdaluje od svého stavu novorozence a stává se kulturním jedincem, který může fungovat v rámci komplexního systému lidské společnosti (Jandourek, 2001).

Schopnost úspěšného zapojení do procesu sociálního začlenění je základním kritériem pro vyhodnocení sociálních problémů. Ti, kteří se nechovají v souladu se sociálními normami, jsou často vyloučeni ze společnosti a jejich chování není pozitivně vnímáno ostatními lidmi. V mnoha případech jsou faktory, které vedou ke vzniku sociálních problémů u mladých lidí, vzájemně propojené a často se prolínají, a to v kombinaci s nedostatky a poruchami (Langer, 1994).

Prostředí má velmi významný dopad na vývoj osobnosti jedince a může být také ovlivněno jeho chováním, což z něj činí vzájemně interagující proces.

Sociální prostředí tvoří soubor faktorů, které působí na jedince v rodině, ve skupině, ve vrstvě a v celé společnosti. Tyto vlivy začínají působit od okamžiku narození a určují vývoj a integraci jedince do společnosti (Průcha, Walterová, & Mareš, 2009).

Základními typy sociálního prostředí jsou rodinné, školní, komunitní, skupinové, pracovní a volnočasové.

- Rodinné – děti běžně z rodiny adoptují způsoby a chování v specifických situacích, zejména v kritických situacích. „Řadou výzkumů je potvrzeno, že děti vyrůstající v rodinách, kde je mnoho otevřených konfliktů mezi rodiči, mají větší sklon ke kriminálnímu chování než děti vyrůstající v klidném rodinném prostředí. Z takového prostředí má dítě jednak tendenci co nejdříve a co

nejčastěji unikat, jednak se v něm učí konfrontačnímu způsobu řešení těžkostí“ (Matoušek & Kroftová, 1998).

- Školní – sociální atmosféra v rámci školy hraje klíčovou roli ve vzniku sociálních potíží.
- Lokální – „Je to prostředí, s nímž jedinec přichází pravidelně a každodenně do kontaktu“ (Přadka, Knotová, & Faltýsková, 2004, s. 45). Specifický styl života osobnosti se odvíjí od lokální společnosti, ve které žijí. Při přesunu do jiného prostředí mohou nastat sociální problémy, pokud osobnost není schopna se adaptovat.
- Skupinové – vliv vrstevnických skupin má zásadní význam na formování osobnosti. Tyto skupiny tvoří lidé ve stejném věku a příslušnost k nim má vliv na možnosti seberealizace. Skupiny jsou často využívány ke sdružování se s přáteli a nacházení partnerů. Avšak, skupiny s asociálními nebo deviantními sociálními tendencemi mohou vyvolávat sociální potíže.

Média hrají důležitou roli při vzniku patologických jevů v dnešní době, vedle rodiny, školy a přátel jsou média nezastupitelným socializačním faktorem.

Masová média mají tři typy dopadů na společnost:

1. Média mohou sloužit jako zdroj pro sbližování jednotlivců a skupin v sociálním prostředí.
2. Média mohou být nositelem změn v společnosti.
3. Média mohou sloužit jako prostředek pro prosazování jednotlivých a skupinových zájmů.

Vliv sledování televize na zvýšení agresivity nebyl vědecky potvrzen, ale obecně se předpokládá, že u dětí, které tráví většinu volného času u televize, se může projevit:

- nárůst agresivity a nerealistické posuzování bolesti,
- horší slovní komunikace a schopnost smysluplně převyprávět sledovaný příběh,
- negativní fyziologické projevy, jako špatný spánek a zhoršený zrak (Urban, Dubský, & Murdza, 2011).

Rozdíl mezi sociálně patologickým jevem a rizikovým chováním:

Termín sociální patologie se především používá v souvislosti se vztahy mezi jednotlivými lidmi a společnostmi jako celkem a až druhořadě se vztahuje k jednotlivci. Sociální patologie se zaměřuje na definování všech jevů, které představují nebezpečí pro společnost a jsou také trestně stíhány podle platné legislativy.

Rizikové chování vybočuje z obvyklých sociálních norem a zvyklostí, aniž by však nutně muselo být zcela nepřijatelné. I když může jít o chování, které je společensky neobvyklé nebo narušuje pravidla společenského soužití, nemusí být označováno za odsouzeníhodné. Chování se považuje za rizikové zejména v souvislosti s jednotlivcem, který takové chování projevuje, a teprve druhořadě se posuzuje vliv na celou společnost (Mousová Hadj, Zuzana; Duplinský, Josef, 2007).

2 Vymezení školní sociální práce

V oblasti českého vzdělávacího systému je školská sociální práce disciplínou aplikované sociální práce, avšak její výzkum a reflexe jsou zatím poměrně omezené (Hurychová et al., 2017, s. 9).

2.1 Definice školní sociální práce

V České republice je rozvoj Školní sociální práce teprve na počátku, zatímco v zahraničí je již pokročilý. V ČR není zatím školská sociální práce legislativně ukotvena, sociální pracovníci působí pouze v školních poradenských centrech.

V zahraničí existuje vzdělávání, které je propojeno s principy Školní sociální práce a má explicitně užitečný účinek. Hurychová a Ptáčková (2022, s. 188–212) uvádí, „vše dobré, co na dítě, žáka či studenta zapůsobí, se kladně odrazí na jeho prospěchu, chování a celém vývoji.“ Školní sociální práce je otevřená a připravena poskytnout široké spektrum včasné pomoci pro žáky, kteří se potýkají s různými problémy. Při řešení těchto problémů se věnuje pozornost komplexnímu pohledu na situaci, a to nejen částečnému řešení. Sociální pracovníci poskytují dostatek času pro důkladné vysvětlení situace a umožňují žákům sdělit své emoce a souvislosti svých problémů. Základní modely školské sociální práce:

- Tradiční čili klinický model – Pro školní sociální práci je klíčové zaměření na individuální potřeby a potíže žáků s ohledem na jejich sociální a emocionální kontext.
- Model orientovaný na změnu Školní sociální práce se zaměřuje na řešení problémů, které ovlivňují funkci žáků ve školním prostředí. Cílem této práce je najít kořeny problému a ukázat složitost následků, které se projevují ve škole. Často se stává, že žák funguje bez

problémů mimo školu, ale ve škole se stává problémovým. Sociální pracovník se snaží najít příčiny takového chování a pomáhá žákovi najít řešení, které mu umožní fungovat bez problémů ve škole.

- Komunitní školský model Školní sociální práce Tento přístup se zaměřuje na zapojení všech zúčastněných stran do programů a aktivit a na zvýšení povědomí o tématu. Oslovují se nejen žáci, ale i rodiče, učitele a další komunitní aktéři, aby bylo možné dosáhnout co nejlepších výsledků v oblasti sociální práce.
- Sociálně-interakční model se zaměřuje na efektivní výměnu mezi komunitou a školou, aby pomohla žákům prostřednictvím různých opatření a zároveň zachovávala rovnost mezi jednotlivými žáky (Hurychová & Ptáčková, 2022).

V školní sociální práci se důraz klade na empatický přístup, řešení složitých situací s jemností, lidskostí a zcela důvěrně. Školní sociální pracovník má dovednosti v odhadování situace, vnímání a řádném dotazování se (Hurychová & Ptáčková, 2022).

Historie školní sociální práce sahá až do 90. let 19. století v USA, kde se zrodila formou „navštěvujících učitelů“. Tyto osoby navštěvovaly rodiny v sociálně znevýhodněných oblastech a pomáhaly dětem nejen s učením, ale také zajišťovaly základní potřeby jako jídlo. V roce 1921 se navštěvující učitelé spojili v Národní asociaci pomáhajících učitelů a školní sociální práce se postupně šířila po celých Spojených státech. Dnes je školní sociální práce rozšířena po celém světě, protože její pozitivní význam a účinnost byla prokázána (Hurychová, 2017a).

Definice školní sociální práce jako nejvýznamnějšího specifického oboru sociální práce s rozsáhlým a specializovaným profesním působením (School Social Work Association of America, 2009) zahrnuje aplikaci sociální práce v kontextu školství. Po desítkách let se potvrdilo, že školní sociální

práce významně ovlivňuje úspěšnost žáků a studentů, což potvrzuje její důležitost. Školní sociální práce má rozsáhlejší kapacity než jiné obory, jako je školní psychologie, vzdělávací poradenství, prevence, sociální pedagogika nebo samotná pedagogika, a to i díky svému působení za hranicemi školy.

2.2 Role sociálního pedagoga v inkluzivním vzdělávání

Vzdělávání, kde se snažíme rozvíjet a podporovat každého žáka naplno, respektujíc jeho jedinečné potřeby a zvláštnosti, se nazývá inkluzivní vzdělávání. „Inkluze je charakteristikou takové kulturní společnosti, na jejímž životě se podílejí všichni bez rozdílu“ (Hájková & Strnadová, 2010, s. 29).

Inkluzivní vzdělávání je moderní koncept, který bývá často zaměňován s pojmem integrace. Tyto dva pojmy však mohou být chápány různými způsoby:

1. Pojmy inkluze a integrace se považují za téměř shodné.
2. Inkluze je vyspělejší formou oproti integraci.
3. Inkluze se snaží vytvořit prostředí, kde všichni žáci mohou navštěvovat běžnou školu.

Inkluzivní vzdělávání představuje přístup, který podporuje právo všech žáků na vzdělávání v rámci běžných škol. Tento přístup vyžaduje kooperaci mezi učiteli, rodiči a dalšími zainteresovanými osobami, přičemž se berou v úvahu specifické potřeby každého jednotlivého žáka a využívají se adekvátní zdroje. Dostupné z webu národního vzdělávacího institutu (Inkluze v praxi, 2022).

Vlivem inkluze dětí ze znevýhodněného prostředí dochází i k nárůstu patologických jevů. Kraus (2014, s. 115–116) práci sociálního pedagoga ve škole charakterizuje takto: „Práce sociálního pedagoga ve škole by se měla vyznačovat empatií, pochopením problémů žáků, autentickým

vystupováním, uměním naslouchat, navozovat atmosféru důvěry a zbavovat žáky strachu při svěřování se s problémem.“

Kraus (2014) rozděluje kompetence sociálního pedagoga ve škole do třech oblastí:

1. Pro úspěšné působení v této profesi je nezbytné mít rozsáhlé vzdělání v oblasti společenských a vědeckých disciplín, včetně biomedicíny a sociální politiky, práce a práva. Kromě toho je důležité znalost specializovaných oborů, jako je sociální pedagogika, volnočasová pedagogika, metody sociálně výchovné práce, teorie komunikace a řízení a organizace výchovy ve volném čase.
2. Pracovník potřebuje dovednosti založené na rozvinuté sociální komunikaci a diagnostice. Pro úspěšné působení v této profesi je důležité umět správně dokumentovat svou práci, aplikovat metody sociálně-pedagogické prevence a terapie, umět řešit problémy s asertivitou a být schopen tvořit projekty a využívat své odborné znalosti v oblastech, které jsou relevantní pro danou práci..
3. Sociální pracovník musí disponovat určitými osobnostními vlastnostmi, které jsou jak psychické, tak fyzické povahy. Mezi tyto vlastnosti patří citlivost a empatie vůči různým životním situacím a prostředím, vyváženost a emocionální stabilita, schopnost kontroly nad vlastními emocemi a dodržování morálních principů. Tyto vlastnosti jsou zásadní pro úspěšné vykonávání sociální práce.

2.3 Sociální pedagog versus školní sociální pracovník a jejich legislativní vymezení

Pod pojmem sociální pedagogika označuje Průcha, Walterová a Mareš (2009) disciplínu pedagogiky, která se soustředí na řešení širokého spektra problémů, které jsou spojeny s výchovou rizikových a sociálně

znevýhodněných skupin dětí a dospělých. Uvedené problémy zahrnují například problémy s rodinou a rodičovstvím, péči o děti v náhradní rodině, týrání, zneužívání a zanedbávání dětí, agresivní chování mládeže, závislost na drogách, dětskou pornografii a prostituci, dodržování dětských práv a resocializaci a reedukaci odsouzených osob. Sociální pedagogika hraje v současné společnosti, která se potýká s narůstající sociální patologií a kriminalitou mládeže, důležitou roli.

Rozdíl mezi sociálním pedagogem a školním sociálním pracovníkem existuje. Vzdělávání sociálního pedagoga zahrnuje pedagogickou vědu, zatímco vzdělávání školního sociálního pracovníka je založeno na vědě o sociální práci, tudíž nejde o pedagogiku (Hurychová & Ptáčková, 2022).

Sociální pedagog ale není pedagogickým pracovníkem, neboť není uveden v § 2 odst. 2 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Jeho náplň práce se tedy neřídí jasně určenými pravidly, např. učebním plánem nebo přímo danou osnovou. V náplni práce má vytvářet propojení mezi školou a jinými subjekty (např. obcí nebo policií), dále má působit jako prostředník (mediátor) mezi školou a rodinou (Mgr. Matěj Zýka, ministerský rada v oddělení podpory pracovníků v regionálním školství, 2022, e-mail).

Pozice školního sociálního pracovníka zatím není v naší legislativě ukotvena. Svobodová (2022) uvádí, že ministerstvo práce a sociálních věcí s ukotvením této pozice staví dlouhodobě kladně, nicméně zavedení této pozice je v hlavní gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (Mgr. Leona Svobodová, oddělení koncepce sociální práce a vzdělávání, odboru, sociálních služeb a inspekce sociálních služeb, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2022, e-mail).

Základní škola může o pozici sociálního pedagoga požádat na ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, a to z Operačního programu

JAK (Jan Amos Komenský). Hlavním cílem toho programu je podpora rozvoje společnosti (Mgr. Bc. Ilona Jedličková, ministerský rada v oddělení podpory pracovníků v regionálním školství, 2023, e-mail).

2.4 Činnost školního sociálního pracovníka

Hlavním posláním školy je vzdělávat a formovat charakter. V dnešní době, kdy se stále více objevují problémy mezi dětmi a mladými lidmi, je důležité, aby škola mohla tuto situaci řešit. V České republice jsou k dispozici služby jako výchovní poradci, preventivní metodici a školní psychologové, ale neposkytují komplexní řešení pro školu, rodinu a komunitu. Tyto potřeby zajišťuje sociální pracovník, jak uvádí vize Americké asociace školských sociálních pracovníků z roku 2013. Sociální pracovník může působit jak ve školním prostředí, tak i v jiných týmech. Spolupráce s více zainteresovanými stranami může pomoci vyřešit složité situace. Je nutné zvažovat nutnost multidisciplinárního přístupu v každé specifické situaci (Pospíšil, 2017).

Podle Hurychové (2017b) ve školách chybí osoba bez pedagogické specializace, která zná vnitřní prostředí školy. Její přítomnost by ve školách zlepšila komplexnější pomoc studentům a rodičům, kteří ji v současnosti nedostávají v dostačující míře. Zjištění PISA (Programme for International Student Assessment) ukazují, že teenageři ve školním prostředí zažívají úzkost a zklamání a spokojenost českých dětí klesá. ČR se umístila na 36. místě z 47 států a výzkum upozorňuje, že žáci si nesou špatné zkušenosti ze školy do budoucnosti. Tyto problémy jsou často spojeny se stresujícími rodinnými situacemi a ztrátou motivace. Školní sociální pracovník by měl řešit problémy žáků, být aktivní na schůzkách, preventivních akcích a školních akcích. Měl by iniciovat třídní hodiny s cílem rozvíjet morální hodnoty a osobnostní a společenské cíle žáků pomocí různých metod.

Sociální pracovník má větší možnost budovat vztahy založené na důvěře s žáky a jejich zákonnými zástupci, než tomu je u „pedagoga“. Tyto vztahy si žádají využití „měkkých dovedností“ jako empatie a subsidiaritu, které jsou součástí kompetencí školního sociálního pracovníka. Jako profesionál je nutné umět nalézt nejvhodnější řešení pro každou situaci, přičemž se vždy respektuje lidská důstojnost a snaží se minimalizovat potřebu rychlých sankcí. Pro tuto práci je potřeba být schopen využívat alternativní přístupy a spolupracovat s neziskovými organizacemi. Pokud je to možné, také je nutné se snažit udržet rodiny žáků pohromadě. Sociální pracovník musí být schopen vytvářet úzké vztahy s různými odborníky, včetně učitelů, speciálních pedagogů, poradenských center, středisek výchovné péče, psychologů a specialistů na závislosti. Je také důležité, aby měl dobrou spolupráci s právníky a institucemi jako je OSPOD, místní samospráva a policie. Je třeba spolupracovat s právními zástupci dětí a v případě potřeby s mediátory a opatrovnictvím (Hurychová, 2017b).

Podle Koscurové (2013) by měl školní sociální pracovník zastávat tato funkce:

- Sloužit jako prostředník pro poskytování sociálního poradenství.
- Udržovat důvěrnou atmosféru pro řešení problémů a budovat důvěru mezi rodiči, žáky a pedagogy.
- Měl by také podporovat spolupráci mezi rodiči a školou.
- Při vážném porušení řádu by měl být přítomen na soudním líčení.
- Je také důležité, aby školní psycholog spolupracoval s dalšími odborníky zabývajícími se psychickým a sociálním rozvojem žáků, například s třídními učiteli, výchovnými poradci, sociálními pedagogy, specialisty na prevenci a speciální pedagogikou.

2.5 Školní sociální práce v zahraničí

Počátek školní sociální práce v zahraničí je především v USA. Zde byla založena ve formě navštěvujících učitelů neboli „visiting teachers“. Navštěvující učitelé se zaměřili na rodiny, které patřily mezi sociálně slabé. Pomáhali dětem s jejich domácími úkoly a učením, ale také kontrolovali, zda děti mají dostatek jídla a pomáhali rodinám uspokojovat ty potřeby, které si rodiny samy nedokázaly uspokojit (Stalnecker, 2022).

V USA funguje asociace školních sociálních pracovníků – School Social Workers Association of America (SSWA). Asociace podporuje tuto profesi a snaží se zlepšit sociální a emocionální růst a akademické výsledky všech studentů, a to nejen v jejich zemi, ale i na celosvětové úrovni. Americkou asociaci školní sociální práce řídí 10členná správní rada. Představenstvo stanovuje cíle a priority organizace. Asociace školní sociální práce Ameriky (SSWAA) zastupuje více než 30 000 školních sociálních pracovníků po celé zemi. Úzce spolupracuje s přidruženými státními organizacemi, které sdílejí zdroje, nabízejí služby a spolupracují na rozvoji profese. SSWAA zastupuje své členy a přidružené státy ve Washingtonu, DC prostřednictvím účasti v mnoha vzdělávacích a specializovaných individuálních podpůrných personálních koalicích. Každý rok se volí pozice v představenstvu SSWAA. Volby se konají anonymním hlasováním a rozhoduje o nich většina hlasujících členů SSWAA. Hlavní vizí této asociace je mít školního sociálního pracovníka na každé škole. School Social Work Association of America (2022) pojímá školskou sociální práci jako:

- Nalézá a řeší potřeby studentů, rodin a školního zařízení, včetně propojení dětí a rodiny se školními zdroji a tím odstraňuje možné překážky ve vzdělávání.

- Školní sociální pracovník se bje za práva dětí a rodin, prosazuje spravedlivé rozdělení prostředků pro studenty, rodiny a školy a zároveň se angažuje v práci s menšinami.
- Školní sociální pracovník podporuje sebe odhodlání dětí a buduje kulturně vhodné vzdělávací prostředí.
- Budují si vztah mezi dětmi, rodinou a školou, vytváření zdravé prostředí a učí mezilidské vztahy.
- Školní sociální pracovník dodržuje hodnoty a etické principy sociální práce.
- Školní sociální pracovníci čerpají ze specializovaných dovedností, aby vytvořili prostředí, kde je bezpečné mluvit o bolestech a pocitech. Použít získané znalosti s intervencí a předat je dalším členům školy a zároveň informovat vedení školy o důležité roli školní sociální práce.

Asociace definovala 11 standardů školské sociální práce, které jsou zaměřeny na etiku, profesní rozvoj, intervenci. Rolí školních sociálních pracovníků je přínos znalostí a dovedností do školského systému (SSWA, 2022). Úkolem školních sociálních pracovníků je pomoci nejen studentům, ale i rodičům a samotným pedagogům (Social Work License Map, 2022).

Z našich sousedních zemí, kde je školní sociální práce již zavedena, je např. Rakousko, Německo, Maďarsko, Polsko. Kromě všech federálních států USA je školská sociální práce zavedena ve Velké Británii, Islandu, Švédsku, Finsku, Dánsku, Norsku, Nizozemí a mnoho dalších. Slovensko v současné době usiluje o zavedení školské sociální práce (Hurychová & Ptáčková, 2022).

2.6 Školní sociální práce v ČR

Školní sociální práce ve školách legislativně ošetřena zatím není. Pokud však sociální pracovník ve škole působí, vztahují se na jeho činnost

ustanovení zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a to na základě znění § 1, odst. 2 tohoto zákona. Školy dále mohou vytvářet vlastní „školní poradenská pracoviště“ (Havlíková & Kubalčíková, 2018).

Překážkami, proč není pozice školního sociálního pracovníka v českém školství ukotvena, jsou:

- Chybějící legislativa.
- Nejasnost ohledně zdrojů financování této funkce.
- Neinformovanost odborné veřejnosti v oblasti vzdělávání.
- Nedostatečný počet vysokoškolských studijních oborů zaměřených na oboru školní sociální práce.
- Neexistuje centrální fórum pro diskusi a formulaci koncepcí školní sociální práce v České republice, které by zahrnovalo stanovení standardů a vzdělávacího plánu.
- V systému školního poradenství jsou funkce sociálního pracovníka často zastupovány jinými profesionály, jako je např. pedagog volného času, speciální pedagog, školní metodik prevence a asistent pedagoga (Matulayová, 2013).

V České republice se školskou sociální prací zabývá Asociace školské sociální práce (ASSP). Jedná se o neziskovou organizaci, která se zaměřuje na to, aby se profesní pozice školské sociální práce stala součástí české legislativy. To je pro ni prioritní cíl. Asociace školské sociální práce v ČR, z.s. je dobrovolné sdružení odborníků, kteří mají přímou specializaci v oblasti školské sociální práce díky vysokoškolskému vzdělání, nebo to jsou další vysokoškolské odborníci z oblasti speciální pedagogiky a jiných oborů. Organizace považuje za velmi důležité, aby se správná řešení problémů neodkládala a byla vypracována včas. Problematika, kterou děti, žáci a studenti často prožívají, je obvykle spojena s jejich rodinným a sociálním

prostředím. Toto znevýhodnění může být způsobeno různými faktory, jako jsou zdravotní problémy, vztahové obtíže, rozvody rodičů, domácí násilí a mnoho dalšího.

Cíle Asociace školské sociální práce v ČR, z.s.:

- Cílem je prosadit zákon, který oficiálně uzná a zařadí školskou sociální práci jako důležitou součást systému vzdělávání. To by mělo mít pozitivní dopad na děti, žáky a studenty, kteří by tak měli mít lepší podporu v řešení svých problémů a potřeb.
- Asociace si stanovila za cíl jednoduchou definici - Školská sociální práce by měla být prvním bodem kontaktu, který zajistí včasné řešení různých problémů dětí, žáků a studentů při jejich vzdělávání a osobním rozvoji.
- ŠSP není určena k nahrazení žádné jiné profese, ale naopak slouží jako pomocná síla pro pedagogy i další odborníky, neboť každý obor má svou jedinečnou roli a může se ve své oblasti rozvíjet a zdokonalovat.
- ŠSP disponuje větším potenciálem než jen jednotlivé role jako školní psycholog, výchovný poradce, metodik prevence, sociální pedagog nebo pedagog (ASSP, 2022)

EMPIRICKÁ ČÁST

3 Metodologie

3.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem bakalářské práce je zjistit názor pedagogických pracovníků základních škol v ČR na zřízení pozice školního sociálního pracovníka. Dalším cílem je zjistit názor pedagogů na užitečnost této pozice pro školu.

Druhým hlavním cílem je zjistit u vybrané skupiny pedagogů základních škol, které již mají tuto pozici zřízenou, zda jsou s touto pozicí spokojeni. Dílčím cílem je zjistit, v čem vidí u této pozice největší pozitivum.

Třetím hlavním cílem je zjistit u sociálních pedagogů, kteří působí na základních školách jejich povědomí o náplni práce školního sociálního pracovníka.

Praktická část této bakalářské práce zkoumá následující výzkumné otázky:

- **VO 1:** Zjistit, zda se u pedagogů, kteří na své základní škole nemají pozici školního sociálního pracovníka zřízenou, objevuje zájem o zřízení této pozice.
- **VO 2:** Zjistit spokojenost u pedagogů, kteří již s touto pozicí mají na základní škole zkušenost.
- **VO 3:** Zjistit u sociálních pedagogů povědomí o školním sociálním pracovníkovi.

3.2 Technika sběru dat

Jako metodu pro zodpovězení výzkumných otázek jsem zvolila kvalitativní přístup a pro získání dat jsem použila polostrukturovaný rozhovor, včetně otevřených i uzavřených otázek. Vedlejší výzkumné otázky mají sekundární charakter. Hendl (2016) považuje za důležité mít při provádění rozhovoru: koncentraci, disciplínu a interpersonální porozumění. Je nutné pečlivě plánovat obsah otázek, formu a pořadí, stejně jako délku rozhovoru. Oba konce rozhovoru, začátek a konec, jsou také významné – na začátku se musí získat souhlas se záznamem a na konci mohou být získány důležité informace.

3.3 Výběr výzkumného souboru a charakteristika komunikačních partnerů

V tomto výzkumu byli dotazováni pedagogičtí pracovníci a sociální pedagogové. Cílem bylo zjistit jejich názor na účinnost pozice školního sociálního pracovníka v základních školách, kde už byla zřízena. Také se zkoumalo povědomí o této funkci na základních školách, kde zatím není zřízena. A na závěr bylo zjišťováno povědomí sociálních pedagogů o pozici školního sociálního pracovníka. Tyto cíle vycházely z přesvědčení, že pedagogičtí pracovníci jsou hlavními aktéry v kontaktu se sociálními problémy žáků a přímo se podílejí na jejich řešení.

Pro samotný výběr jsem si stanovila několik kritérií:

- Pedagogové musí být ze základní školy, která má 1. i 2. stupeň. Hlavním důvod byl ten, že více sociálně patologických jevů se děje na 2. stupni základních škol než na 1. stupni.
- Jako další kritérium jsem si zvolila školy z okresních měst, tento výběr byl náhodný.

Výzkumný rozhovor jsem plánovala s pedagogickým pracovníkem na škole, který má dlouhodobou praxi nebo častý kontakt se sociálními problémy žáků. Také jsem plánovala rozhovor se sociálním pedagogem za účelem zjištění jeho znalostí o pozici školního sociálního pracovníka.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 9 škol, kdy 3 školy měly již pozici školního sociálního pracovníka ukotvenou na své základní škole, 4 školy se s touto pozicí zatím neselekaly. Výzkumu se dále zúčastnily 2 školy, které mají pozici sociálního pedagoga.

Nejdříve jsem oslovila ředitele školy, který mi následně dal kontakt na příslušné pedagogické pracovníky a sociální pedagogy.

Pracovní zařazení jednotlivých komunikačních partnerů v daných školách									
Komunikační partner	KP1	KP2	KP3	KP4	KP5	KP6	KP7	KP8	KP9
TYP ZŠ	ZŠ bez pozice školního soc. pracovníka				ZŠ s pozicí školního soc. pracovníka			ZŠ s pozicí soc. pedagoga	
PRACOVNÍ ZAŘAZENÍ	Asistent pedagoga 2. stupně	Učitel 2. stupně	Učitel 2. stupně	Učitel 2. stupně, metodik prevence	Zástupce ředitele	Učitel 2. stupně	Zástupce ředitele	Sociální pedagog	Sociální pedagog

Tabulka 1: Pracovní zařazení komunikačních partnerů (vlastní zpracování)

3.4 Expertní rozhovor

Rozhovor byl proveden za účelem objasnění školní sociální práce v České Republice a náplní práce školního sociálního pracovníka.

Expertní rozhovor byl realizován formou videohovoru s paní docentkou PaedDr. Tatianou Matulayovou, Ph.D., která se zabývá školskou sociální prací a dobrovolnictvím v sociální práci v České Republice. Rozhovor obsahuje 11 otázek na téma školní sociální práce.

Otázky a odpovědi:

1. Mohla byste prosím definovat školní sociální práci?

„V užším pojetí se jedná o sociální práci na škole, v širším pojetí se jedná o sociální práci v resortu celého školství. Jedná se o činnosti, které směřují k naplnění práv dětí, k socializaci dítěte ve škole, pomoc při vytváření bezpečného školního prostředí pro dítě.“

2. Jaké jsou hlavní úkoly školního sociálního pracovníka?

„Sociální prevence, vytvoření bezpečného prostředí ve škole, práce s rodinou, práce s vrstevníky ve školách, práce s kolektivem, pomoc při adaptaci na školu. V zahraničí je to i práce v získávání finančních prostředků na podporu dětí. Důležitou činností je sociální poradenství. V dnešním školství však mnoho pedagogů nechápe důvod, proč mít na škole školního sociálního pracovníka. Důvodem je nízká informovanost o sociální práci. Mnoho škol řeší problémy vlastními silami, až v případě, že problém nejsou schopni vyřešit, se obrací se na OSPOD.“

3. Jaký vliv má školní sociální práce na studenty a rodiny?

„Mnoho dětí i rodičů o školní sociální práci nemá žádné povědomí, jelikož školní sociální práce zatím není rozšířena do našeho školství. Děti hledají osobu, které mohou věřit, z pohledu žáka je jedno, o jakou pozici ve škole se jedná. Rodiče nechtějí komunikovat se soc. pracovníky, stále přetrvává názor, že OSPOD „odebírání dětí“.“

4. Jaké jsou výzvy a překážky, se kterými se školní sociální pracovníci potýkají?

„Překážkou je určitě nedůvěřivý přístup rodičů k sociální práci celkově.“

5. Co považujete za problém ve školní sociální práci?

„Velkým problémem je neukotvení této pozice. Jedním z důvodů je určitě finanční stránka. Další problém je v tom, že je to neznáma profese. Resort školství má raději pojem sociální pedagog než pojem sociální pracovník. Školství je rigidní, tzn. dlouho trvá, než dojde k nějaké změně, např. pozice metodik prevence – systém se buduje více jak 10 let a dle kolegů z praxe je problém v časové náročnosti, stále tato pracovní pozice neplní funkci, jakou by měla. Problém je i v ukotvení pozice sociálního pedagoga, MŠMT údajně nemá dostatek dat k posouzení o nutnosti této pozice, o pozici prý není zájem. Školy však mají jiný názor, problém je v tom, že financování ze šablon je pouze na 2 roky a to pro školy není přijatelné.“

6. Jak mohou školy využívat služeb školní sociální práce?

„Školy se obrací na neziskové organizace, na Asociaci školské sociální práce, na Asociaci sociální pedagogiky.“

7. Jaký je podle Vás rozdíl mezi sociálním pedagogem a školním sociálním pracovníkem?

„Obrovský rozdíl nevidím. Sociální pedagogové se více soustředí na prostředí školy, na prevenci. Na Slovensku máme v zákoně o pedagogických pracovnících pozici sociální pedagog, ale je zde také uvedeno, že kvalifikačním předpokladem je i vzdělání v sociální práci, tohle jsme navrhovali dát i do zákona o pedagogických pracovnících v České republice. Sociální pracovníci jsou více zaměřeni na komunitu, na techniku práce s rodinou, studium je postaveno více na sociální politice.“

8. Myslíte si, že je dostatek finančních prostředků na podporu školní sociální práce?

„Určitě není.“

9. Znáte nějaký úspěšný projektu školní sociální práce?

„Neznám, vše byly zatím pilotní projekty. Hlavním důvodem je krátká doba projektu, a to 2 roky. Nyní se realizuje projekt v Plzni.“

10. Jaký je Váš názor na budoucnost školní sociální práce?

„Situace je vážná, vše se zhoršilo i krizí na Ukrajině, máme hodně dětí z Ukrajiny, které musíme začlenit do škol a to je práce školské sociální práce. Je důležité, aby se na školách zavedla sociální prevence a je jedno, jestli to bude v budoucnu řešit sociální pedagog nebo školský sociální pracovník.“

Problém je také v tom, že se celkově o sociální práci málo mluví, o jejím přínosu, např. v období pandemie se skoro vůbec nemluvílo o tom, že v první linii byli sociální pracovníci, mluvílo se jen o lékařích, záchranářích atd.“

11. Jak by se podle Vás mohlo zvýšit povědomí o školní sociální práci?

„Určitě vidím cestu přes samotné sociální pracovníky, aby více komunikovali se školami.“

3.5 Realizace výzkumu

Po výběru škol jsem kontaktovala ředitele nebo zástupce ředitele a žádala o souhlas pro výzkum na jejich škole. Vysvětlila jsem jim můj záměr a získala kontakt na pedagogického pracovníka, s kterým jsem následně realizovala rozhovor.

Na počátku jsem se ujistila, že komunikační partner zná můj účel a představila jsem se. Zdůraznila jsem anonymitu výzkumu a žádala souhlas s nahráváním. 4 komunikační partneři souhlasili, zbytek jsem zaznamenávala manuálně. Rozhovory trvaly zhruba 20 minut (bez nahrávání 35 minut).

U komunikačních partnerů, kteří s novou pozicí školního sociálního pracovníka zkušenosti nemají, jsem danou pozici představila a nastínila postup, jak o tuto pozici mohou zažádat.

Výzkum jsem na základních školách realizovala od května do listopadu 2022.

Data k výzkumu jsem pořídila dvěma způsoby, a to nahráváním na telefon a následně zapisováním. Poté jsem všechny rozhovory přepsala.

3.5.1 Sběr dat a jejich analýza

Po přípravě otázek jsem provedla sběr dat. Polostrukturovaný rozhovor jsem provedla se všemi vybranými komunikačními partnery. Rozhovory proběhly v období od května do listopadu 2022. Délka rozhovoru byla cca 20 minut. Poté jsem si všechny data znovu prošla a přepsala pro lepší orientaci a následně jsem mohla začít s analýzou získaných dat. Analýzu dat jsem provedla otevřeným kódováním. Kódování je rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci (Hendl, 2016).

Data získaná z rozhovoru jsem nejdříve přepsala, vytiskla a následně jsem analyzovala. Tento proces se nazývá otevřené kódování.

Data jsem následně analyzovala prostřednictvím tematické analýzy.

Fáze tematické analýzy:

- Seznámení s daty – jedná se o opakované čtení dat a důvěrně se seznámit s jejich obsahem.
- Generování počátečních kódů – k datům se přiřazují kódy.
- Vyhledávání témat – zkoumání kódů s cílem navrhnout potenciální témata.
- Propracování témat a jejich revize – témata se propracovávají.

- Příprava zprávy – v této fázi se rozhoduje, která témata nejvíce přispívají k zodpovězení výzkumné otázky (Hendl, 2016).

4 Analýza rozhovorů

Charakteristika komunikačních partnerů je uvedena v tabulce 1. Všichni komunikační partneři jsou zaměstnanci základních škol.

Souhrn primárních kódů	
Název kódu	Vysvětlení, co kód znamená
Pozice	Užitečnost a přínos pozice školního sociálního pracovníka ve školství.
Problémové chování	Jedná se např. o záškoláctví, šikanu, násilí mezi žáky, zhoršení prospěchu.
Legislativa	Metodické zařazení pozice do školského vzdělávacího systému.
Činnost	Soubor činností profesní role školního sociálního pracovníka.

Tabulka 2: Souhrn primárních kódů (vlastní zpracování)

Vybrané kódy v tabulce jsem vybrala dle významu a důležitosti v dané odpovědi.

Tematická analýza č.1

1. Názor na zřízení pozice školního sociálního pracovníka

Komentář: Odpovědi všech komunikačních partnerů byly kladné na otázku názoru na tuto pozici. Každý z nich by rád měl na škole pozici školního sociálního pracovníka.

2. Pomoc při řešení sociálně patologických jevů

Komentář: Zjistila jsem, že v současné době se pedagogové potýkají s velkým množstvím sociálně-patologických jevů a metodici prevenci, kteří se tím obvykle zabývají, nemají dostatečnou kapacitu na řešení těchto problémů vzhledem ke svým dalším povinnostem.

3. Časová náročnost získání pozice

Komentář: Z odpovědí plyne velká časová náročnost při získání pozice školního sociálního pracovníka. Problémem je jak náročnost časová, ale také nedostatečná informovanost vedení školy jak tuto pozici obsadit.

Interpretace VO 1: Zjistit, zda se u pedagogů, kteří na své základní škole nemají pozici školního sociálního pracovníka zřízenou, objevuje zájem o zřízení této pozice.

- **VVO1a: Slyšeli jste někdy o pozici školního sociálního pracovníka?**

Pouze jeden komunikační partner nevěděl o této pracovní pozici. Ostatní komunikační partneři odpověděli, že o této pozici již slyšeli nebo o ní četli.

- **VVO1b: Co si pod touto profesí představujete?**

Většina komunikačních partnerů uvedla, že by daný pracovník řešil sociálně patologické jevy u dětí, kterých v dnešní době stále přibývá. KP1 uvedl „představuji si, že by napomáhal dětem, co mají problémy, řešil by problémy do hloubky a mohl by spolupracovat i s rodinou a ostatními činnými orgány. Jiní vidí jako hlavní náplň práce podporu dětí při sociálním začleňování, zjištění aktuálních potřeb žáka a jeho rodiny.“

- **VVO1c: Jak často využíváte služby sociálních pracovníků OSPOD, školních poradenských pracovišť PPP nebo SPC?**

Většina komunikačních partnerů uvedla, že služby využívají skoro každý den, častým důvodem byl větší počet dětí ze sociálně znevýhodněných rodin. KP4 uvedl: „obracíme se velmi často, jsme základní škola ve vyloučené lokalitě, problémů máme tedy hodně“.

- **VVO1d: Jsou tyto organizace dostupné pro Vás a Vaše potřeby?**

Všichni komunikační partneři uvedli, že služby jsou dostupné. KP1 uvedl: „dostupné ano, ale kdyby tyto služby poskytoval pracovník přímo na škole, bylo by mnohdy řešení problémů rychlejší, účinnější“.

- **VVO1e: Kdo na Vaší základní škole nejčastěji řeší sociálně patologické jevy?**

Většina komunikačních partnerů uvedla, že sociálně patologické jevy řeší na základních školách hlavně výchovný poradce a metodik prevence.

- **VVO1f: Umíte si tuto pracovní pozici představit jako součást svého pracovním týmu?**

Komunikační partneři uvedli, že si tuto pozici umí představit ve svém týmu. KP2 uvedl: „určitě umím, ulehčilo by to práci metodikovi prevence, který je zároveň učitelem a má tak velmi hodně práce“. KP3 uvedl: „určitě umím si představit a uvítal bych tuto pozici, kdyby ale pozice nebyla nárokována z různých projektů, to zabere hodně času“, doporučila jsem mu tedy obrátit se na Asociaci školské sociální práce, která je v řešení problémů nápomocna.

Tematická analýza č. 2

1. Zpětná vazba pedagogických pracovníků s pozicí školního sociálního pracovníka

Komentář: Pracovníci uvádějí, že benefity této pozice jsou možnosti detailního a rychlejšího řešení problémů, a také menší objem práce pro výchovné poradce, metodiky prevence a další pedagogické pracovníky, kteří

někdy nestíhají řešit sociálního problémy vzhledem ke svým pedagogickým povinnostem.

2. Řešení problémů ve vztahu žák-škola-rodina

Komentář: Komunikační partneři hovořili v rozhovorech o tom, že mnoho problémů se prolíná mezi žákem, školou a rodinou a role školního sociálního pracovníka je dokonalá k vyřešení možných potíží, protože má již zmíněný přesah mimo školu a větší pole působnosti.

Interpretace VO 2: Zjistit spokojenost u pedagogů, kteří již s touto pozicí mají na základní škole zkušenost.

- **VVO2a: Jak jste se dozvěděli o této pracovní pozici?**

Komunikační partneři uvedli, že k získání této pracovní pozice na jejich základní škole je přivedlo množství problémů, které musí řešit. Někteří se obrátili přímo na ministerstvo školství, komunikační partner KP7 uvedl: „o této pracovní pozici jsem se dozvěděl ze šablon MPSV“.

- **VVO2b: Jak jste s pokojem s pracovní pozicí školního sociálního pracovníka?**

Všichni komunikační partneři se shodli, že jsou velmi spokojeni s touto pozicí, která odlehčila práci metodikům prevence a výchovným poradcům. R 5 uvedl: „díky sociálnímu pracovníkovi se nám ulevilo administrativně i paní ředitelce, je také velkou pomocí při práci v terénu, kdy dohledává rodiny, řeší prevenci záškoláctví, komunikuje s rodinami, sociální pracovník je takovým mostem mezi školou a rodiči“.

- **VVO2c: Jak dlouho pozici školního sociálního pracovníka na škole máte?**

Odpovědi komunikačních partnerů byly různé, působnost na základní škole uvedli v rozmezí od 2 do 4 let. KP6 uvedl: „oficiální postavení školního sociálního pracovníka je cca rok a půl, nicméně tato pozice u nás funguje déle. Tuto funkci dříve nahrazovaly sociální pracovnice a pomoc byla i od rómských asistentů v rámci třídy, kteří absolvovali bakalářské studium speciální pedagogiky“.

- **VVO2e: Jaké nejčastější sociální problémy školní sociální pracovník řeší?**

Zde se všichni komunikační partneři shodli, že hlavní náplní školního sociálního pracovníka je řešení skrytého záškoláctví, nevhodné chování žáků. Jako velmi důležité považují komunikační partneři řešení problémů ve vztahu žák – škola – rodina – OSPOD.

- **VVO2f: V čem vidíte největší přínos této pozice na Vaší základní škole?**

Největší přínos vidí komunikační partneři v přímém navazování vztahu s rodinou, kdy pracovník řeší problémy více než učitelé, nabízí se přímá výchovná práce s daným žákem. Sociální pracovník připravuje zprávy pro OSPOD a přestupkové oddělení, ulevuje v práci učitelům. Jako hlavní přínos vidí komunikační partneři komunikaci přímo s rodiči. KP6 uvádí: „školní sociální pracovník je nápomocen při okamžitém výskytu problému, snaží se žákem a rodinou přijít na příčinu vzniku problému“.

- **VVO2g: Jsou nějaká negativa u této pracovní pozice?**

Negativa u této pracovní pozice komunikační partneři neuvádí.

Tematická analýza č. 3

1. Povědomí sociálních pedagogů

Komentář: Sociální pedagogové se shodli, že pozice školního sociálního pracovníka je jim známá.

2. Legislativní ukotvení

Komentář: Pozice školního pracovníka není legislativně ukotvena a pro vedení školy je jednodušší obsadit pozici sociálního pedagoga.

Interpretace VO 3: Zjistit u sociálních pedagogů povědomí o školním sociálním pracovníkovi.

- **VVO3a: Jak dlouho máte pozici sociálního pedagoga na Vaší základní škole?**

Na tuto otázku i odpověděli různě, někteří mají pozici již 10 let, jiní ji mají v zárodku, a to druhým rokem.

- **VVO3b: Jaká je jeho pracovní náplň, jaké problémy řeší nejčastěji?**

Mezi hlavní oblasti patří monitoring a depistáž žáků z rodin se sociálním znevýhodněním, individuální podpora těchto žáků, podpora při zvyšování jejich studijní motivace, předcházení školního neúspěchu, facilitace spolupráce se zákonnými zástupci, zapojenými subjekty podílejícími se na řešení jejich sociální situace (OSPOD). Mezi další činnosti patří práce s třídním kolektivem.

- **VVO3c: V čem vidíte největší přínos této pozice na Vaší základní škole?**

Zde komunikační partneři uvedli, že hlavní přínos je v podpoře třídních učitelů v komunikaci se zákonnými zástupci při nastavení potřebných opatření vedoucích k žádoucím změnám (primárně v oblastech pravidelné domácí přípravy, nevhodného chování žáka). KP8 uvádí: „poskytuje pedagogům informace týkající se zázemí žáků a problémů, což následně pedagogům pomůže zvolit vhodný přístup k žákovi“.

- **VVO3d: Vidíte nějaká negativa u této pracovní pozice?**

Komunikační partneři se shodli, že negativem je zařazení sociálního pedagoga mezi nepedagogické zaměstnance, což je v některých oblastech limitující, a ne vždy to koresponduje s potřebami a provozem školy.

- **VVO3e: Kdo řešil sociálně patologické jevy před tím, než jste tuto pozici na škole zavedli?**

Tyto jevy řešil většinou metodik prevence, který však působí i jako učitel a vzhledem k množství práce neměl dostatek času na řešení daných problémů.

- **VVO3f: Máte povědomí o školním sociálním pracovníkovi**

Komunikační partneři o školním sociálním pracovníkovi povědomí mají, ale uvádí, že pro ředitele jejich ZŠ bylo snazší zajistit pozici sociálního pedagoga.

- **VVO3g: Myslíte si, že vlivem inkluze by každá škola měla mít pozici školního sociálního pracovníka nebo sociálního pedagoga na škole zřízenou?**

Na tuto otázku odpověděli komunikační partneři ANO.

5 Diskuze

Cílem bakalářské práce bylo zjistit u vybrané skupiny pedagogických pracovníků základních škol v České republice názor na pracovní pozici školního sociálního pracovníka. Vzhledem k mému zaměstnání, kdy se pohybuji ve školském prostředí, je mi tato problematika blízká. Téma práce je pro mě velmi zajímavé a zajímala mě reakce pedagogů na tuto pracovní pozici. Funkci školního sociálního pracovníka jsem neznala, ale z praxe ve školství jsem už dříve zjistila, že by bylo velmi potřebné pro mnoho základních škol mít ve svém týmu osobu, která by byla vyčleněna pouze na řešení sociálně patologických jevů.

Můj výzkum byl zaměřen na získání názoru ohledně pracovní pozice školního sociálního pracovníka od pedagogických pracovníků, kteří již tuto pozici na své základní škole mají a i od pedagogických pracovníků, kteří ji zatím na škole zřízenou nemají. Třetí skupinou byly základní školy, které mají pozici sociálního pedagoga, a zde mě zajímalo, jak jsou s touto pozicí spokojeni a zda mají povědomí o pozici školního sociálního pracovníka.

Očekávala jsem, že bude těžké sehnat školy, které tuto pozici již mají zavedenou, a to hlavně z důvodu, že tato pozice zatím není legislativně uchopena. Moje očekávání se potvrdilo. Sehnat školy, které tuto pozici již mají zavedenou, bylo velmi obtížné, spolupracovala jsem se školskými odbory magistrátu příslušných měst, s pracovníky ministerstva práce a sociálních věcí.

Na začátku svého výzkumu jsem oslovila základní školy, které zatím tuto pozici nemají, a byla jsem zvědavá na povědomí této pozice u pedagogických pracovníků. Očekávala jsem, že nebude mnoho pedagogů, kteří by tuto pozici znali, avšak mé očekávání se nepotvrdilo. Ze všech komunikačních partnerů byl jen jeden, který o této pozici nikdy neslyšel.

Zajímavé pro mě bylo sdělení KP3, že o dané pozici slyšel, ale neměli finanční prostředky. U druhé otázky, kdo nejvíce řeší sociálně patologické jevy na jejich základní škole, se všichni komunikační partneři shodli, že jsou to metodici prevence a výchovní poradci. U této otázky se po zamyšlení KP1 rozpovídal, že metodik prevence je zároveň učitel českého jazyka a přírodopisu a v současné době má velké množství práce, tudíž čas na řešení jiných problémů bohužel nemá. Řeší prevenci těchto jevů, ale neřeší problémy ve vztahu žák – škola – rodina. Tento názor má i Pospíšil – ředitel Odboru sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení, Ministerstva práce a sociálních věcí (2017), podle něj ani metodici prevence ani výchovní poradci nezajišťují propojenost svého působení v rámci školy, rodiny a komunity, zatímco sociální pracovník je schopen tuto propojenost zajistit.

Další mou otázkou, zda si umí pedagogové představit tuto pozici ve svém týmu, se mi potvrdila potřebnost této pozice, jelikož všichni komunikační partneři uvedli, že si tuto pozici umí představit a mnozí by byli přímo vděční, kdyby tato pozice již byla legislativně ukotvena a její získání by bylo snazší, než doposud. R 2 poukazuje i na inkluzi, díky které je ve školách více problémů k řešení a právě role školního sociálního pracovníka by pomohla při jejich řešení.

Další okruh otázek se týkal pedagogických pracovníků, kteří tuto pozici již mají na škole zřízenou. Na otázku, jak jsou s touto pozicí spokojeni, odpověděli všichni komunikační partneři dle mého očekávání, ano, jsme velmi spokojeni. Zájem o tuto pozici potvrdila i Matulayová (2011) ve svém výzkumu, kdy výsledkem bylo zjištění, že pedagogové, poradenští pracovníci i sociální pracovníci OSPOD by uvítali tuto pozici ve svém týmu. Poukazuje na stejný problém, který byl i výsledkem mého výzkumu, a tím je překážka v legislativním neukotvení této pozice a nedostatkem financí. Další otázkou, v čem vidí největší přínos se opět všichni komunikační

partneři shodli, kdy za největší přínos považují navázání vztahu mezi žákem, rodinou a školou a následné řešení problému. Při rozhovoru s KP5 jsme se bavili i o inkluzi, která je i jedním z důvodů, proč se ve školách objevuje více sociálně patologických jevů. KP5 potvrdil/a, že pedagogové přes množství práce nemají čas tyto problémy řešit, většinou se problémem ohlásí na OSPOD a čeká se na řešení. To byl i jeden z důvodů, proč si tuto pozici na škole zřídili, řešení problémů je tak rychlejší a efektivnější.

Má závěrečná část výzkumu se týkala škol, které mají pozici sociálního pedagoga. Zde jsem zjišťovala, jestli mají povědomí o pozici školního sociálního pracovníka. Komunikační partneři povědomí měli, bylo to dáno tím, že rozhovor byl proveden se samotným sociálním pedagogem dané základní školy, který získal povědomí o školním sociálním pracovníkovi již během svých studií na vysoké škole. KP9 uvedl, že pro ředitele ZŠ, kde pracuje, bylo snazší zažádat o pozici sociálního pedagoga, proto se rozhodl pro tuto pozici.

Největším limitem výzkumu byl malý výzkumný vzorek, který obsahoval pouze 3 komunikační partnery, kteří mají na své základní škole již zřízenou pozici školního sociálního pracovníka. Příčina tohoto omezení spočívala v obtížném nalezení základních škol.

Výzkumný vzorek byl malý, ale tvrzení, že je školní sociální pracovník pozitivně vnímán ostatními pedagogy se potvrdil. Pozice školního sociálního pracovníka je tedy mezi pedagogy známa, ale vzhledem k legislativnímu neukotvení této pozice budou spíše preferovány pozice sociálního pedagoga a ve větší míře pozice metodiků prevence a výchovných poradců. Výzkumem jsem zjistila, že pozice školního sociálního pracovníka by určitě našla uplatnění v našem školství. Při zlegalizování této pozice by došlo ke zkvalitnění služeb jako např. poradenská pomoc ve školství, intervence v rodinách. Nedostatek školních sociálních pracovníků v českém školství

má negativní dopad na žáky, kteří potřebují podporu a pomoc při řešení různých problémů. Nedostatek těchto pracovníků také znamená, že pedagogičtí pracovníci musí často čelit těmto problémům sami bez odborné pomoci. Zavedení této pozice do českého školství by pomohlo jak samotným učitelům, žákům a jejich rodinám, ale také by se zlepšila kvalita vzdělávání.

Výsledky mého šetření mohou být nápomocny při rozhodování o zavedení školní sociální práce do základních škol v České republice a o legislativní ukotvení této pozice.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem zjišťovala názor pedagogů na pozici školního sociálního pracovníka. Pro výzkum jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu a metodu polostrukturovaného rozhovoru.

V teoretické části jsem popsala systém základního vzdělávání, pozici školního sociálního pracovníka ve světě a jeho roli.

Výzkumem jsem zjišťovala názor pedagogů základních škol v České republice na tuto pozici, zda ji vnímají jako potřebnou a zda by podle nich měla mít místo v jejich týmu. Výzkum probíhal náhodným výběrem základních škol, výzkumný vzorek tvořilo 9 pedagogů. Myslím si, že kdyby tato pozice byla legislativně ukotvena, byla by větší možnost získat tuto pozici do týmu pedagogů základních škol. Všichni komunikační partneři si dovedli představit činnost těchto pracovníků, všichni ji označili jako efektivní řešení konfliktů mezi žákem – rodinou – školou. Výsledek mého výzkumu není zobecnitelný, ale patří pouze k mému výzkumu.

Literatura a zdroje

- Asociace školské sociální práce (ASSP). (2022). <https://www.assp.cz/>
- Asociace výchovných poradců. (2022). *Etický kodex výchovných poradců*.
<http://www.asociacevp.cz/o-asociaci/eticky-kodex-vychovnych-poradcu/>
- EURYDICE. (2022). ČR: *Primární a nižší sekundární vzdělávání (Základní vzdělávání)*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/cs/national-education-systems/czech-republic/primarni-nizsi-sekundarni-vzdelavani-zakladni-vzdelavani>
- Hájková, V., & Strnadová, I. (2010). *Inkluzivní vzdělávání*. Grada.
- Havlíková, J. (2018). *Sociální práce na základních školách a ve školských poradenských zařízeních: analýza současného stavu v České republice*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_448.pdf
- Havlíková, J., & Kubalčíková, K. (2018). *Analýza současného stavu výkonu sociální práce ve školách a školských poradenských zařízeních a současného stavu výkonu sociální práce ve zdravotnictví*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. https://www.mpsv.cz/documents/20142/756919/Projekt_VUPSV-S2-4_Hlavni_vystup.pdf/c1ef9807-6359-4840-e247-9e325e1bee99
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum*. Portál.
- Hurychová, E. (2016). Školská sociální práce, 1. díl. *Listy sociální práce, IV(7)*, 19–20.
- Hurychová, E. (2017a). *Dítě a škola: Historie školské sociální práce*. Šance dětem. <https://sancedetem.cz/skolska-socialni-prace#historie-skolske-socialni-prace>
- Hurychová, E. (2017b). Viditelná absence školské sociální práce. *Sešit sociální práce, (1)*, 15–20.

- Hurychová, E. et al. (2017). *Role sociálního pracovníka ve školství*. Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- Hurychová, E., & Ptáčková, B. (2022). *Sociální práce ve školství*. Grada.
- Inkluze v praxi. (2022). *O projektu*. <http://www.inkluzevpraxi.cz/apivb/o-projektu>
- Jandourek, J. (2001). *Sociologický slovník*. Portál.
- Jandourek, J. (2003). *Úvod do sociologie*. Portál.
- Knotková, D. et al. (2014). *Školní poradenství*. Grada.
- Koscurová, Z. 2013. Diskutujeme, polemizujeme, no pokúsme sa predovšetkým koncepčne riešiť profesiu sociálneho pracovníka v rezorte školství. *Sociální práce/Sociálna práca*, 13(2), 24–26.
- Kraus, B. (2014). *Základy sociální pedagogiky*. Portál.
- Langer, S. (1994). *Mládež problémová – její typy a možnosti uplatnění: diagnostické, výchovné a profesiografické modely*. Kotva.
- Langer, S. (2003). *Předlohy pro hodnocení osobnosti žáků* (2. vyd.). Kotva.
- Matoušek, O. (2016). *Slovník sociální práce*. Portál.
- Matoušek, O. et al. (2013). *Encyklopedie sociální práce*. Portál.
- Matoušek, O., & Kroftová, A. (1998). *Mládež a delikvence*. Portál.
- Matulayová, T. (2011). *Etické reflexie v pomáhajících profesích*. Prešovská univerzita v Prešove.
- Matulayová, T. (2013). Subjekty konstruuji objekty. *Sociální práce/Sociálna práca*, 13(2), 14–16.
- Matulayová, T. (2017). Role sociálního pracovníka ve školství. *Sešit sociální práce*, (1), 11.

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). (2022). *Operační program Jan Ámos Komenský*. <https://opjak.cz/o-programu/>
- Mousová Hadj, Zuzana; Duplinský, Josef. (2007). *Sociálně patologické jevy vs. rizikové chování – terminologické otázky*. <https://dk.upce.cz/handle/10195/38541>
- Národní ústav pro vzdělávání (NÚV). (2022). *Základní vzdělávání*. <https://www.nuv.cz/t/zakladni-vzdelavani>
- Nový, L. (2020). *Struktura vzdělávacího systému v ČR*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). <http://isspb.cz/wp-content/uploads/Struktura-vzd%C4%9BI%C3%A1vac%C3%ADho-syst%C3%A9mu-v-%C4%8CR.pdf>
- Pospíšil, D. (2017). Úvodní slovo. *Sešit sociální práce*, (1), 6–7.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník*. Portál.
- Přadka, M., Knotová, D., & Faltýsková, J. (2004). *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Masarykova univerzita.
- School Social Work Association of America (SSWAA). (2022). *SSWAA Values*. https://www.sswaa.org/_files/ugd/486e55_5f4b5bf7ff364791972e1764511ae2ab.pdf
- Stalnecker, D. (2022). *History of School Social Work*. The School Social Work Association of America (SSWAA). <https://www.sswaa.org/post/history-of-school-social-work>
- Školní pedagogika. (2021). *Sociální pedagogika: Socializace*. <https://pedagogika.skolni.eu/pedagogika/socialni-pedagogika/#4>
- Urban, L., Dubský, J., & Murdza, K. (2011). *Masová komunikace a veřejné mínění*. Grada.

Veselý, A., Fischer, J., Jabůrková, M., Pospíšil, M., & Prokop, D. (2019). *Hlavní směry vzdělávací politiky ČR do roku 2030+*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). <https://www.msmt.cz/file/51582/>

Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a poradenských zařízeních

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Seznam tabulek

Tabulka 1: Pracovní zařazení komunikačních partnerů.....	34
Tabulka 2: Souhrn primárních kódů	40

Seznam příloh

Příloha 1: Otázky k rozhovoru	58
-------------------------------------	----

Přílohy

Příloha 1: Otázky k rozhovoru

VO: výzkumná otázka

VVO: vedlejší výzkumné otázky

VO 1: Jaký je zájem pedagogů na základních školách o zřízení pozice školního sociálního pracovníka v případě, že na jejich škole tato pozice není zřízena?

- VVO1a: Slyšeli jste někdy o pozici školního sociálního pracovníka?
- VVO1b: Co si pod touto profesí představujete?
- VVO1c: Jak často využíváte služby sociálních pracovníků OSPOD, školních poradenských pracovišť PPP nebo SPC?
- VVO1d: Jsou tyto organizace dostupné pro Vás a Vaše potřeby?
- VVO1e: Kdo na Vaší základní škole nejčastěji řeší sociálně patologické jevy?
- VVO1f: Umíte si tuto pracovní pozici představit jako součást svého pracovního zájmu?

VO 2: Jaká je spokojenost u pedagogů základních škol, kteří již pracují s pozicí školního sociálního pracovníka?

- VVO2a: Jak jste se dozvěděli o této pracovní pozici?
- VVO2b: Jak jste s pokojeni s pracovní pozici školního sociálního pracovníka?
- VVO2c: Jak dlouho pozici školního sociálního pracovníka na škole máte?

- VVO2e: Jaké nejčastější sociální problémy školní sociální pracovník řeší?
- VVO2f: V čem vidíte největší přínos této pozice na Vaší základní škole?
- VVO2g: Jsou nějaká negativa u této pracovní pozice?

VO 3: Jaké povědomí mají sociální pedagogové o funkci školního sociálního pracovníka?

- VVO3a: Jak dlouho máte pozici sociálního pedagoga na Vaší ZŠ?
- VVO3b: Jaká je jeho pracovní náplň, jaké problémy řeší nejčastěji?
- VVO3c: V čem vidíte největší přínos této pozice na Vaší základní škole?
- VVO3d: Vidíte nějaká negativa u této pracovní pozice?
- VVO3e: Kdo řešil sociálně patologické jevy před tím, než jste tuto pozici na škole zavedli?
- VVO3f: Máte povědomí o školním sociálním pracovníkovi?
- VVO3g: Myslíte si, že vlivem inkluze by každá škola měla mít pozici školního sociálního pracovníka nebo sociálního pedagoga na škole zřízenou?